

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 445

Aktywa finansowe

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec, Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Myszowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-609-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Halina Buk: Modele biznesu jako podstawa klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / Business model as the basis for the classification and measurement of financial assets	9
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym / Informational aspects of reporting of own shares in the financial statements of a company	18
Patrycja Chodnicka-Jaworska: Zapowiedzi zmian ratingów banków a zmiany cen akcji / Announcements of banks' credit ratings changes and stock prices changes	27
Maciej Frendzel: Dobrowolna wycena aktywów finansowych w wartości godziwej przez podmioty finansowe notowane na GPW w Warszawie / Voluntary measurement of financial assets at fair value by financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange	37
Łukasz Furman: Finansowe instrumenty pochodne jako narzędzie optymalizacji podatkowej / Derivative financial instruments as a tool for tax optimization	48
Witold Furman: Podatkowe aspekty w zakresie terminologii oraz wyceny aktywów finansowych w kontekście regulacji bilansowych / Tax aspects in the field of the terminology and the valuation of financial assets in the context of balance sheet adjustment	60
Magdalena Głębocka: Polityka rachunkowości w obszarze aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych / Accounting policy in the area of financial assets of public finance sector units	71
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Kwalifikacja do aktywów finansowych i jej wpływ na wycenę bilansową / Qualification of the financial assets and its impact on their measurement after recognition	85
Yury Karaleu: Miejsce zabezpieczeń w systemie zarządzania ryzykiem finansowym oraz w rachunkowości instrumentów finansowych / Definition of hedging in the system of financial risk management and for the accounting of financial instruments.....	98
Joanna Koczar: Aktywa finansowe „źle obecne” w rosyjskiej rachunkowości / “Incongruous” presence of financial assets in Russian accounting	111
Tomasz Kondraszuk: Zasada neutralności podatku od wartości dodanej (VAT) w rolnictwie / The principle of the neutrality of value added tax (VAT) in agriculture	123

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik: Ocena zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w latach 2009-2015 / An assessment of the compliance with the IFRS of information on financial instruments disclosed by issuers of securities in 2009-2015.....	140
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej o środkach pieniężnych w ocenie sytuacji finansowej na przykładzie spółki z branży turystycznej / The usefulness of information from financial statement about cash in the assessment of financial condition on the example of the company with tourism sector	160
Irina A. Lukyanova, Anastazja Piekarska: Rachunkowość aktywów finansowych w prawie bilansowym Republiki Białorusi i MSSF / Accounting of financial assets in the accounting law of the Republic of Belarus and IFRS	173
Edward Pielichaty: Nowe wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / New requirements regarding the classification and evaluation of financial assets	191
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Prezentacja i ujawnianie informacji o aktywach finansowych w sprawozdaniach finansowych wybranych grup kapitałowych notowanych na GPW w Warszawie / Presentation and disclosure concerning financial assets in the financial statements of selected capital groups listed on the Warsaw Stock Exchange.....	201
Anna Spoz, Mariusz Sokolek: Rachunkowość podatkowa instrumentów finansowych – pożyczka w działalności przedsiębiorstw / Tax accounting for financial instruments – a loan in enterprises' activities	214
Joanna Surlejewska: Rozliczenia płatnicze w grupie kapitałowej wykorzystującej cash pooling – wybrane problemy / Payment transactions in a capital group with the use of cash pooling – selected problems	222
Tatjana Verezubova: Aktywa finansowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego / Financial assets of Belarusian insurance organizations: accounting and taxation.....	235
Aneta Wszelaki: Zasady wyceny należności kredytowych w bankach w świetle regulacji MSR/MSSF / Valuation rules of receivables credit in banks on the basis of IAS/IFRS	247

Wstęp

Globalizacja i związana z nią swoboda przepływu kapitału, a także rosnąca rola sfery finansowej i kryteriów finansowych w funkcjonowaniu gospodarki wiążą się z systematycznym wzrostem liczby podmiotów dokonujących transakcji na rynkach kapitałowych. W efekcie obserwuje się coraz większy wpływ operacji finansowych na wynik finansowy jednostek, szczególnie tych spoza sektora finansowego, jak również wzrost udziału aktywów finansowych w ich majątku.

Cechą charakterystyczną aktywów finansowych jest szerokie zróżnicowanie celów ich posiadania. Mogą one być nabywane w celach inwestycyjnych, oszczędnościowych, spekulacyjnych, jako zabezpieczenie nadmiaru środków lub zabezpieczenie innych transakcji, mogą też służyć zwiększeniu wartości danej jednostki. Niejednorodność celów posiadania aktywów finansowych skutkuje zróżnicowaniem w zakresie ich klasyfikacji. Sposób klasyfikacji natomiast determinuje sposób ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące każdego z tych zagadnień. Klasyfikacja, wycena, prezentacja w sprawozdaniu finansowym oraz kwestie podatkowe związane z aktywami finansowymi mają wciąż charakter dyskusyjny i wywołują wiele wątpliwości natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Uwaga autorów została skupiona między innymi na nowym podejściu do klasyfikowania i wyceniania aktywów finansowych, które zaprezentowano w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 9. Standard ten zasadniczo zmienia dotychczasowe kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które były dotychczas krytykowane za brak przejrzystości i zbyt dużą szczegółowość uregulowania. Nowe zasady klasyfikacji aktywów finansowych mają się opierać na biznesowym modelu zarządzania przyjętym przez kierownictwo jednostki, który może polegać na utrzymywaniu aktywów finansowych w celu uzyskiwania umownych przepływów pieniężnych albo na dokonywaniu ich sprzedaży. Autorzy, którzy podjęli niniejszą tematykę, prowadzą w swoich artykułach dyskusję nad skutkami wprowadzenia nowych kryteriów klasyfikacji, szczególnie w zakresie zasad wyceny, proponując również własne rozwiązania.

Logiczną konsekwencją podjęcia przez kierownictwo jednostki decyzji dotyczących klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych jest ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Autorzy, którzy przeprowadzili badania w zakresie ujawnień aktywów finansowych dokonywanych przez spółki notowane na warszawskiej giełdzie, jak również na giełdach europejskich zgodnie podkreślają, że zakres i sposób prezentacji informacji o aktywach finansowych jest bardzo zróżnicowany i często nie odpowiada wymogom zawartym w regulacjach prawnych i standardach rachun-

kowości. Utrudnia to istotnie porównywanie sprawozdań finansowych i negatywnie wpływa na ich użyteczność decyzyjną.

W kręgu zainteresowań kilku autorów znalazły się również rozważania nad podatkowym aspektem posiadania aktywów finansowych. Wskazują oni na brak precyzyjnych definicji dotyczących aktywów finansowych w prawie podatkowym, co wywołuje wątpliwości interpretacyjne oraz prowadzi do nadużyć zarówno ze strony podatnika, jak i organów podatkowych. Dlatego też kierownik jednostki, dokonując analizy konsekwencji podatkowych każdej zawieranej transakcji, jest zmuszony do korzystania z interpretacji prawa podatkowego oraz bazy orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych, które nie są ze sobą spójne.

Zagadnienia klasyfikacji, wyceny i prezentacji aktywów finansowych w sprawozdaniach finansowych są również aktualne w krajach Europy Wschodniej – na Białorusi i w Rosji. Autorzy artykułów dotyczących tych krajów opisują głównie problemy związane z wdrożeniem i stosowaniem regulacji międzynarodowych, uznając jednocześnie, że wynikają one z niedostosowania lub braku regulacji krajowych w zakresie aktywów finansowych.

W niniejszej publikacji znalazły się ponadto opracowania dotyczące szczególnych zagadnień związanych z aktywami finansowymi, w tym np. wyceny aktywów finansowych posiadanych przez banki czy też polityki rachunkowości w zakresie aktywów finansowych prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych.

Redaktorzy dziękują autorom za interesującą prezentację swoich poglądów naukowych i wyników badań, a recenzentom za istotne uwagi i opinie. Życzą też czytelnikom wzbogacającej wiedzę lektury.

Zbigniew Luty, Aleksandra Łakomiak, Alicja Mazur

Witold Furman

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Stowarzyszenie Księgowych w Polsce o/Podkarpacki w Rzeszowie
e-mail: witold.furman@uek.krakow.pl

PODATKOWE ASPEKTY W ZAKRESIE TERMINOLOGII ORAZ WYCENY AKTYWÓW FINANSOWYCH W KONTEKŚCIE REGULACJI BILANSOWYCH

TAX ASPECTS IN THE FIELD OF THE TERMINOLOGY AND THE VALUATION OF FINANCIAL ASSETS IN THE CONTEXT OF BALANCE SHEET ADJUSTMENT

DOI: 10.15611/pn.2016.445.06

Streszczenie: Aktywa finansowe odgrywają coraz większą rolę wśród posiadanych przez jednostki gospodarcze zasobów majątkowych. Rozwój oraz złożona struktura szeroko rozumianych instrumentów finansowych wymagają znajomości zasad ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym. Wiedza ta nie może się ograniczać tylko do regulacji prawa bilansowego. Istnieje uzasadniona potrzeba znajomości zasad wyceny podatkowej tych składników majątku. Wynika to przede wszystkim ze specyfiki regulacji oraz ich rangi. Istotne jest także, iż rozwiązania podatkowe nie pokrywają się z konstrukcjami bilansowymi. W artykule przedstawiono podatkowe definicje oraz zasady wyceny aktywów finansowych. Znajomość tych reguł i umiejętność ich praktycznego zastosowania jest niezmiernie ważna.

Słowa kluczowe: rachunkowość, podatki, aktywa finansowe.

Summary: Financial assets play an increasing role among financial resources of enterprises. The development and the complex structure of widely-understood financial instruments requires knowledge of their valuation and their presentation in the financial statements. This knowledge cannot be limited only to the law regulating the balance sheet data. There is a reasonable need for knowledge of the tax valuation of those assets. This is mainly due to the specificities of the regulations and their rank. It is important that the tax solutions do not coincide with the balance sheet structures. The article presents the tax definitions and rules for the valuation of financial assets. Knowledge of these rules and their practical application is extremely important.

Keywords: accounting, taxes, financial assets.

1. Wstęp

Zasoby majątkowe posiadane przez jednostkę gospodarczą mogą przyjmować różnorodną postać, zarówno materialną, jak i niematerialną. Materialne zasoby to przede wszystkim rzeczowe aktywa trwałe lub zapasy (towary, materiały, wyroby gotowe). Wykorzystywane są przez jednostki gospodarcze w toku działalności operacyjnej. Cechą charakterystyczną większości zasobów materialnych jest zwykle długoterminowy okres ich użyteczności, co znajduje odzwierciedlenie w modelu ich wyceny, gdyż ich wartość jest aktywowana (zaliczana) w koszty okresu proporcjonalnie do czasu ekonomicznego wykorzystania.

W toku prowadzonej działalności, która zazwyczaj nastawiona jest na osiągnięcie zysku, innymi słowy określonej kwotowo stopy zwrotu z wniesionego przez właścicieli kapitału, pojawia się pewna nadwyżka środków pieniężnych. Ten swoisty naddatek finansowy w celu lokacyjnym bywa wykorzystywany do nabycia różnego rodzaju papierów wartościowych. Główną przesłanką dokonywanego zakupu jest nadzieja, że papiery wartościowe zyskają na wartości. Jest to po prostu inwestycja, od której jednostka gospodarcza oczekuje pewnej stopy zwrotu. Nie można oczywiście zawężyć zakupu papierów wartościowych do chęci zysku. Inną przesłanką nabywania papierów wartościowych są zmiany własnościowe (kapitałowe), do których możemy zaliczyć np. umorzenie własnych udziałów przez zmniejszenie kapitału udziałowego lub z czystego zysku.

Proces nabywania oraz posiadania szeroko pojmowanych papierów wartościowych wymaga odpowiedniej ewidencji, wyceny, a także prawidłowej prezentacji w sprawozdaniu finansowym. Współczesna konstrukcja oraz rodzaje papierów wartościowych znacznie odbiegają od klasycznej ich postaci, wyróżniającej przede wszystkim akcje, obligacje i udziały. Dzisiaj często spotyka się instrumenty pochodne lub inne instrumenty kapitałowe, które reprezentują określone prawa i obowiązki. Równoległe do rozwoju rynku papierów wartościowych w znacznym stopniu upowszechnił się rozwój rynków kapitałowych, szczególnie giełd papierów wartościowych. Jednym z elementów towarzyszących temu rozwojowi jest swoboda przepływu kapitału oraz znaczna liberalizacja przepisów w tym zakresie, w porównaniu ze stanem z początku XX wieku. Rynek kapitałowy od końca XX wieku cechuje wyraźna tendencja do kreowania nowych instrumentów finansowych, o coraz bardziej zaawansowanych konstrukcjach, a także transfer ryzyka działalności z jednostek gospodarczych na inwestorów – nabywców instrumentów finansowych [Dziawgo 2012, s. 73].

Jeżeli połączymy powyższe elementy, czyli wolne środki pieniężne jednostek gospodarczych z dostępnością wszelakich instrumentów finansowych, zaistnieje uzasadniona potrzeba stworzenia regulacji, które na gruncie rachunkowości będą mogły wycenić oraz zaprezentować w sprawozdaniu finansowym posiadane zasoby. Rachunkowość, jako elastyczny system, nieustannie odpowiada na zapotrzebowanie w tym zakresie. Z drugiej jednak strony, oprócz szeroko rozumianych regulacji

rachunkowości (prawa bilansowego), istnieje prawo podatkowe, które w swej koncepcji znacznie odbiega od założeń prawa bilansowego. Jedną z głównych przyczyn jest jego fiskalny cel, a nie wiarygodna i rzetelna prezentacja efektów prowadzonej aktywności gospodarczej. W związku z tym istnieje uzasadniona potrzeba przybliżenia tychże regulacji.

Celem artykułu jest prezentacja podatkowych aspektów wyceny aktywów finansowych, które w porównaniu z prawem bilansowym nie są spójne. Należy także pamiętać, że coraz więcej jednostek w swoich zasobach majątkowych posiada aktywa finansowe, toteż ich taksacja oraz wiedza na ten temat wydają się czymś niezmiernie ważnym. Obowiązujące obecnie regulacje międzynarodowe preferują podejście bilansowe, co uwidacznia się chociażby w tematyce MSR [Gos i in. 2015, s. 32]. Na potrzeby artykułu, z racji jego ograniczonej objętości, zostaną poddane analizie zapisy ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych w zakresie wyceny, prezentacji oraz zasad ujmowania aktywów finansowych. Analiza zostanie dokonana w kontekście porównania terminologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem podziału aktywów finansowych. Pominięte zostają kwestie związane z odroczonym podatkiem dochodowym. Artykuł zawiera także wnioski dotyczące przyczyn zaistniałego stanu faktycznego. W publikacji skoncentrowano się szczególnie na opisie metod ustalania wyniku podatkowego, przedstawieniu określenia przychodów i kosztów według prawa bilansowego i podatkowego oraz pokazanie różnic trwałych i przejściowych między nimi. Metoda badawcza opiera się głównie na analizie aktów prawnych, ustaw i rozporządzeń oraz przeglądzie wybranej literatury przedmiotu.

2. Pojęcie oraz podział aktywów finansowych w świetle prawa bilansowego

Zgodnie z ustawą o rachunkowości przez aktywa finansowe rozumie się aktywa pieniężne, instrumenty kapitałowe wyemitowane przez inne jednostki, a także wynikające z kontraktu prawo do otrzymania aktywów pieniężnych lub prawo do wymiany instrumentów finansowych z inną jednostką na korzystnych warunkach [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 3, pkt 24]. Aby aktywa były kwalifikowane jako aktywa finansowe, muszą reprezentować aktualne prawa do uzyskania środków pieniężnych [Lemonnier 2011, s. 176-177]. Ustawa o rachunkowości nakazuje prezentować te aktywa w zależności od okresu zapadalności – w aktywach trwałych wśród inwestycji długoterminowych lub w aktywach obrotowych wśród inwestycji krótkoterminowych. Załącznik nr 1 do Ustawy o rachunkowości klasyfikuje aktywa finansowe do celów prezentacji w bilansie na:

- a) udziały lub akcje (czyli instrumenty kapitałowe według podziału rodzajowego aktywów finansowych),
- b) inne papiery wartościowe oraz udzielone pożyczki (czyli prawa do otrzymania aktywów pieniężnych),

c) inne długoterminowe aktywa finansowe (czyli prawa do wymiany instrumentów finansowych na korzystnych warunkach).

Sposób prezentacji aktywów finansowych uzależniony jest od tego:

a) czy jednostka jest powiązana kapitałowo z inną,
b) jak długo jednostka będzie posiadać aktywa finansowe (długo- lub krótkoterminowe),

c) jaką metodę wyceny przy nabyciu i na dzień bilansowy wybrała jednostka.

Ujęcia syntetyczne zapisów ustawy oraz załącznika są bardzo podobne, wręcz się pokrywają [Wędzki 2009, s. 66].

Instrument finansowy to kontrakt, który powoduje powstanie aktywów finansowych u jednej ze stron i zobowiązania finansowego albo instrumentu kapitałowego u drugiej strony, pod warunkiem że z kontraktu zawartego między dwiema stronami lub więcej jednoznacznie wynikają skutki gospodarcze, bez względu na to, czy wykonanie praw lub zobowiązań wynikających z kontraktu ma charakter bezwarunkowy, czy warunkowy [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 3, pkt 23].

Instrument kapitałowy to kontrakt, z którego wynika prawo do majątku jednostki pozostałego po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wszystkich wierzycieli, a także zobowiązanie się jednostki do wyemitowania lub dostarczenia własnych instrumentów kapitałowych, a w szczególności udziałów, opcji na akcje własne lub warranty [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 3, pkt 26]. Zobowiązanie finansowe to zobowiązanie jednostki do wydania aktywów finansowych albo do wymiany instrumentu finansowego z inną jednostką, na niekorzystnych warunkach [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 3, pkt 27].

Definicja instrumentów finansowych zawarta w ustawie o rachunkowości została uszczegółowiona w wydanym przez Ministra Finansów Rozporządzeniu z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych [Rozporządzenie Ministra Finansów...].

Obowiązek stosowania przepisów rozporządzenia nie jest jednak nałożony na wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe. Od 1 stycznia 2016 r. uproszczenie to nie jest już uwarunkowane tym, czy jednostka ma, czy też nie ma obowiązku badania sprawozdania finansowego. Według znowelizowanych przepisów ustawy o rachunkowości, aby z niego skorzystać, wystarczy, by jednostka za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyła co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:

1) 17 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,

2) 34 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,

3) 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 28b, ust. 1].

Wskazane progi kwotowe są wyższe niż progi zobowiązujące jednostki do badania sprawozdania finansowego, co oznacza, że więcej jednostek niż dotychczas zo-

stało zwolnionych z obowiązku stosowania rozporządzenia w sprawie instrumentów finansowych. Takie jednostki mogą dokonywać wyceny i prezentacji instrumentów finansowych w oparciu tylko o przepisy ustawy o rachunkowości, pod warunkiem że nie będzie to wywierało istotnie ujemnego wpływu na realizację zasady rzetelnego i jasnego przedstawiania sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki.

Tabela 1. Kategorie instrumentów finansowych

Rodzaj instrumentu finansowego	Aktywa zaliczane do poszczególnych kategorii
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	<ul style="list-style-type: none"> – Aktywa nabyte w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych wynikających z krótkoterminowych zmian cen oraz wahań innych czynników rynkowych albo krótkiego czasu trwania nabytego instrumentu – Inne aktywa finansowe, bez względu na zamiary, jakimi kierowano się przy zawieraniu kontraktu, jeżeli stanowią one składnik portfela podobnych aktywów finansowych, co do którego jest duże prawdopodobieństwo realizacji w krótkim terminie zakładanych korzyści ekonomicznych – Pochodne instrumenty finansowe, z wyjątkiem przypadku, gdy jednostka uznaje zawarte kontrakty za instrumenty zabezpieczające – Zobowiązanie do dostarczenia pożyczonych papierów wartościowych oraz innych instrumentów finansowych w przypadku zawarcia przez jednostkę umowy sprzedaży krótkiej <p>(krótki termin w rozumieniu przepisów rozporządzenia to okres do trzech miesięcy)</p>
Pożyczki udzielone i należności	<p>Niezależnie od terminu ich wymagalności (zapłaty) aktywa finansowe powstałe na skutek wydania bezpośrednio drugiej stronie kontraktu środków pieniężnych wobec udzielenia jej pieniężnego kredytu lub pożyczki, jak również obligacje i inne dłużne instrumenty finansowe nabyte w zamian za wydane bezpośrednio drugiej stronie umowy środki pieniężne. Do tej pozycji zalicza się także bankowe lokaty terminowe w walucie na okresy przekraczające trzy miesiące</p>
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	<p>Aktywa finansowe niezakwalifikowane do pożyczek udzielonych i należności własnych, dla których zawarto kontrakty, ustalają termin wymagalności spłaty wartości nominalnej oraz określają prawo do otrzymania w ustalonych terminach korzyści ekonomicznych, np. oprocentowania, w stałej lub możliwej do ustalenia kwocie, pod warunkiem że jednostka zamierza i może utrzymać te aktywa do czasu, gdy staną się one wymagalne. Są to na przykład obligacje skarbowe, komunalne, listy dłużne, nabyte dłużne instrumenty finansowe z opcją sprzedaży <i>put</i> lub opcją kupna <i>call</i>, które dają stronom kontraktu prawo wykupu instrumentu przed upływem terminu wymagalności</p>
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	<p>Wszystkie pozostałe aktywa finansowe, które nie zostały zakwalifikowane do wymienionych wyżej kategorii</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Rozporządzenie Ministra Finansów...].

Jednostki stosujące przepisy ww. rozporządzenia powinny zakwalifikować instrumenty finansowe na dzień nabycia lub powstania do jednej z czterech następujących kategorii:

- a) aktywa finansowe przeznaczone do obrotu,
- b) pożyczki udzielone i należności,
- c) aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności,
- d) aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.

O kwalifikacji do danej pozycji aktywów finansowych decyduje nie tylko zamiar (plan) decydentów, ale także możliwości w zakresie utrzymania danego elementu do czasu (terminu) zapadalności [Śniezek, Wiatr 2014, s. 170].

Przyporządkowanie instrumentów finansowych do danej kategorii zależy nie tylko od rodzaju instrumentu finansowego, ale także od celu jego nabycia (posiadania). Należy zauważyć, że w bilansie instrumenty finansowe wykazuje się w podziale na długoterminowe aktywa finansowe oraz krótkoterminowe, w tym akcje lub udziały, inne papiery wartościowe, udzielone pożyczki oraz inne aktywa finansowe.

Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu zawsze będą w bilansie prezentowane jako krótkoterminowe aktywa finansowe, natomiast pozostałe kategorie instrumentów finansowych mogą być w bilansie ujęte zarówno jako długoterminowe, jak i krótkoterminowe aktywa finansowe. Informacja dotycząca kwalifikacji aktywów finansowych do odpowiedniej kategorii instrumentów finansowych jest istotna dla prawidłowej ich wyceny.

3. Definicja aktywów finansowych w świetle prawa podatkowego

Ustawodawca podatkowy wprowadza inne niż w prawie bilansowym zasady wyceny aktywów finansowych. Prawo podatkowe na swój sposób definiuje pojęcia związane z aktywami finansowymi. W zakresie wyceny także kieruje się odrębnymi kryteriami. Jedną z przyczyn jest przede wszystkim cel prawa podatkowego, a więc zapewnienie budżetowi państwa odpowiedniego poziomu dochodów (cel fiskalny). Prawo podatkowe cechuje się swoistą autonomią w tym zakresie [Litwińczuk (red.) 2014, s. 72]. Trzeba także dodać, iż zgodnie z prawem podatkowym jednostki nie sporządzają sprawozdań finansowych, tylko roczne zeznanie o wysokości osiągniętego dochodu (poniesionej straty) przez podatnika podatku dochodowego od osób prawnych.

Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r.] definiuje udziały (akcje) jako ogół praw i obowiązków współnika w spółce komandytowo-akcyjnej mającej siedzibę lub zarząd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub spółce niemającej osobowości prawnej, mającej siedzibę lub zarząd w innym państwie, jeżeli zgodnie z przepisami prawa podatkowego tego innego państwa są traktowane jak osoby prawne i podlegają w tym państwie opodatkowaniu od całości swoich dochodów bez względu na miejsce ich osiągnięcia [Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r., art. 1, art. 4a].

Z kolei pochodne instrumenty finansowe oznaczają instrumenty finansowe, o których mowa w ustawie o obrocie instrumentami finansowymi, z wyłączeniem tytułów uczestnictwa w instytucjach wspólnego inwestowania oraz instrumentów rynku pieniężnego [Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r.]. Instrumentami finansowymi są:

1. Papiery wartościowe.
2. Niebędące papierami wartościowymi:
  - a) tytuły uczestnictwa w instytucjach wspólnego inwestowania,
  - b) instrumenty rynku pieniężnego,
  - c) opcje, kontrakty terminowe, swapy, umowy forward na stopę procentową, inne instrumenty pochodne, których instrumentem bazowym jest papier wartościowy, waluta, stopa procentowa, wskaźnik rentowności lub inny instrument pochodny, indeks finansowy lub wskaźnik finansowy, które są wykonywane przez dostawę lub rozliczenie pieniężne,
  - d) opcje, kontrakty terminowe, swapy, umowy forward na stopę procentową oraz inne instrumenty pochodne, których instrumentem bazowym jest towar i które są wykonywane przez rozliczenie pieniężne lub mogą być wykonane przez rozliczenie pieniężne według wyboru jednej ze stron,
  - e) opcje, kontrakty terminowe, swapy oraz inne instrumenty pochodne, których instrumentem bazowym jest towar i które są wykonywane przez dostawę, pod warunkiem, że są dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym lub w alternatywnym systemie obrotu,
  - f) niedopuszczone do obrotu na rynku regulowanym ani w alternatywnym systemie obrotu opcje, kontrakty terminowe, swapy, umowy forward oraz inne instrumenty pochodne, których instrumentem bazowym jest towar, które mogą być wykonane przez dostawcę, nie są przeznaczone do celów handlowych i wykazują właściwości innych pochodnych instrumentów finansowych,
  - g) instrumenty pochodne dotyczące przenoszenia ryzyka kredytowego,
  - h) kontrakty na różnicę,
  - i) opcje, kontrakty terminowe, swapy, umowy forward dotyczące stóp procentowych oraz inne instrumenty pochodne odnoszące się do zmian klimatycznych, stawek frachtowych, uprawnień do emisji oraz stawek inflacji lub innych oficjalnych danych statystycznych, które są wykonywane przez rozliczenie pieniężne albo mogą być wykonane przez rozliczenie pieniężne według wyboru jednej ze stron, a także wszelkiego rodzaju inne instrumenty pochodne odnoszące się do aktywów, praw, zobowiązań, indeksów oraz innych wskaźników, które wykazują właściwości innych pochodnych instrumentów finansowych.

Ustawa definiuje także podstawowe terminy w zakresie zasobów finansowych (tab. 2).

Tabela 2. Wybrane definicje zasobów finansowych

Nazwa	Definicja
Papiery wartościowe	<ul style="list-style-type: none"> – akcje, prawa poboru w rozumieniu przepisów Ustawy Kodeks spółek handlowych [Ustawa z dnia 15 września 2015 r.], prawa do akcji, warranty subskrypcyjne, kwity depozytowe, obligacje, listy zastawne, certyfikaty inwestycyjne i inne zbywalne papiery wartościowe, w tym inkorporujące prawa majątkowe odpowiadające prawom wynikającym z akcji lub z zaciągnięcia długu, wyemitowane na podstawie właściwych przepisów prawa polskiego lub obcego – inne zbywalne prawa majątkowe, które powstają w wyniku emisji, inkorporujące uprawnienie do nabycia lub objęcia papierów wartościowych lub wykonywane przez dokonanie rozliczenia pieniężnego (prawa pochodne) [Ustawa z dnia 15 września 2015 r., art. 2, art. 3]
Instrumenty pochodne	opcje, kontrakty terminowe, swapy, umowy forward oraz inne prawa majątkowe, których cena zależy bezpośrednio lub pośrednio od ceny lub wartości instrumentów finansowych, walut, stóp procentowych, rentowności, indeksów finansowych, wskaźników finansowych, towarów, zmian klimatycznych, stawek frachtowych, poziomów emisji, stawek inflacji lub innych oficjalnych danych statystycznych, a także innych aktywów, praw, zobowiązań, indeksów lub wskaźników (instrumentów bazowych) oraz instrumenty pochodne dotyczące przenoszenia ryzyka kredytowego
Prawo do akcji	papier wartościowy, z którego wynika uprawnienie do otrzymania, niemających formy dokumentu, akcji nowej emisji spółki publicznej, powstające z chwilą dokonania przydziału tych akcji i wygasające z chwilą zarejestrowania akcji w depozycie papierów wartościowych albo z dniem uprawomocnienia się postanowienia sądu rejestrowego odmawiającego wpisu podwyższenia kapitału zakładowego do rejestru przedsiębiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r.].

Prawo podatkowe nie dzieli aktywów finansowych na podobne do kategorii bilansowych. Skupia się bardziej na zdefiniowaniu niż na podziale na kategorie.

4. Wycena podatkowa aktywów finansowych

Podział aktywów na finansowe i niefinansowe został wprowadzony na potrzeby wyceny poszczególnych składników majątku i w opinii wielu autorów wyznacza granicę między tradycją a nowoczesnością w systemie rachunkowości: tradycja w rachunkowości oznacza wycenę w koszcie historycznym, nowoczesność – w wartości godziwej, która najszersze zastosowanie znalazła właśnie w wycenie aktywów finansowych [<https://www.nbportal.pl/sloownik/pozycje-sloownika/aktywa-finansowe>].

Prawo podatkowe w zasadzie nie uznaje w zakresie wyceny aktywów finansowych wartości godziwej. Preferowany jest raczej koszt historyczny. W celu uporządkowania zasad wyceny podatkowej na potrzeby artykułu przyjęto podział aktywów finansowych zawarty w rozporządzeniu Ministra Finansów. Generalnie wydatki na

objęcie lub nabycie aktywów finansowych są podatkowym kosztem okresu w momencie odpłatnego ich zbycia. Oznacza to, że wydatki poniesione na nabycie akcji będą kosztem okresu dopiero przy ustalaniu dochodu z odpłatnego ich zbycia. Do wydatków na nabycie lub objęcie akcji zalicza się zapłaconą za nie cenę, a także inne koszty bezpośrednio związane z tym zakupem, np. podatek od czynności cywilnoprawnych, opłaty notarialne itp.

Tabela 3. Wycena podatkowa aktywów finansowych

Rodzaj instrumentu finansowego	Zasady wyceny
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	<ul style="list-style-type: none"> – nominalna wartość objętych udziałów (w przypadku, gdy działy zostały uprzednio nabyte w zamian za wkład niepieniężny w innej postaci niż przedsiębiorstwo lub jego zorganizowana część) – w wysokości przyjętej do celów podatkowych wartości składników przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, określonej na dzień objęcia tych udziałów w spółce, nie wyższej jednak niż ich wartość nominalna z dnia ich objęcia (udziały w spółce z o.o. objęte w zamian za wkład niepieniężny w postaci przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części lub sprzedaż udziałów nabytych lub objętych w wyniku połączenia lub podziału spółki będącej podatnikiem podatku dochodowego od osób prawnych)
Pożyczki udzielone i należności	wartość nominalna pomniejszona o dokonane spłaty
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	wydatki poniesione na zapewnienie dostępności papierów wartościowych na potrzeby dokonania rozrachunku, w tym na nabycie zwróconych papierów wartościowych
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	cena nabycia

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r.].

Należy podkreślić, że jeśli cena sprzedaży udziałów określona w umowie sprzedaży będzie znacznie odbiegała od ich wartości rynkowej, to organ podatkowy wezwie strony umowy do zmiany tej wartości lub wskazania przyczyn uzasadniających podanie ceny znacznie odbiegającej od wartości rynkowej. W razie nieudzielenia odpowiedzi, niedokonania zmiany wartości lub niewskazania przyczyn, które uzasadniają podanie ceny znacznie odbiegającej od wartości rynkowej, organ podatkowy określi wartość z uwzględnieniem opinii biegłego lub biegłych. Jeżeli wartość określona w ten sposób odbiega co najmniej o 33% od wartości wyrażonej w cenie, koszty opinii biegłego lub biegłych ponosi zbywający [Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r., art. 14].

Prawo podatkowe w odmienny sposób traktuje wycenę aktywów finansowych. W przeciwieństwie do bilansowych zasad wyceny nie ma tutaj mowy o stosowaniu wartości godziwej (rynkowej). Nie stosuje się odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości aktywów finansowych, przez co pojęcie kapitału z aktualizacji wyceny jest terminem bilansowym. Prawo podatkowe kładzie główny nacisk na cenę rynkową sprzedaży. Wartość transakcji, czyli cena sprzedaży, musi zostać określona w sposób obiektywny i nie może, bez uzasadnionej przyczyny, odbiegać od ceny rynkowej.

Zasady podatkowej wyceny aktywów finansowych w kontekście braku stosowania ceny rynkowej wynikają przede wszystkim z podejścia do kosztów i przychodów. Ustawodawca za koszty podatkowe uważa tylko te, za które jednostka faktycznie zapłaciła (nie tylko w wymiarze finansowym), czyli poniosła ich ekonomiczny ciężar. W wyniku poniesienia kosztu musi dojść do uszczuplenia majątku jednostki.

Z drugiej strony znajomość podatkowych rozwiązań w zakresie aktywów finansowych w znacznym stopniu ułatwia sporządzanie sprawozdań podatkowych, w których prezentuje się przychody, koszty oraz wynik finansowy w ujęciu podatkowym. Prawidłowa identyfikacja oraz wycena zapewnią w konsekwencji właściwe określenie zobowiązania podatkowego.

5. Podsumowanie

W polskiej praktyce gospodarczej znajomość przepisów podatkowych jest czymś niezmiernie ważnym. Przyjęty model rachunkowości, który z racji podobieństwa zaliczany jest do modelu kontynentalnego, przenikają przepisy podatkowe. Jednostka gospodarcza musi zapewnić, aby jej system rachunkowości spełniał wymogi zarówno prawa bilansowego, jak i podatkowego. Sprostanie temu obowiązkowi wymaga nie tylko znajomości prawa podatkowego, ale przede wszystkim rozumienia przesłanek jego wprowadzenia. Dopiero taka postawa pomaga w praktyce stosować przepisy podatkowe.

Z perspektywy aktywów finansowych znajomość podatkowych zasad wyceny jest czymś niezmiernie ważnym. Zasoby te są coraz częściej spotykane w jednostkach gospodarczych. Ich właściwa identyfikacja, wycena (moment wyceny) muszą być prawidłowe, aby w ten sposób jednostka rzetelnie wywiązała się ze swych obowiązków podatkowych.

Należy podkreślić, że różne cele prawa bilansowego i podatkowego determinują zasady wyceny. Przejawia się to brakiem akceptacji wyceny opartej na wartości rynkowej lub godziwej, a także utraty wartości w prawie podatkowym. Niejednorodność aktów prawnych w tym zakresie skutkuje w praktyce różną ich klasyfikacją oraz oddziałuje na stosowane metody wyceny. Powoduje to, iż przedmiotowa problematyka może rodzić trudności w prawidłowej identyfikacji oraz wycenie aktywów finansowych. Ze względu na to, że spotyka się coraz bardziej konstrukcyjnie za-

awansowane instrumenty finansowe, konieczne wydaje się rozpoczęcie dyskusji nad ujednoczeniem tych zasad.

Literatura

- Dziawgo D., 2012, *Rynek finansowy. Istota – instrumenty finansowe*, SkwP, Warszawa.
- Gos W., Janowicz M., Mućko P., Niemiec A., Skoczylas W., Waśniewski P., 2015, *Sprawozdania finansowe i ich analiza*, SKwP, Warszawa.
- <https://www.nbportal.pl/slownik/pozycje-slownika/aktywa-finansowe>.
- Lemonnier M., 2011, *Europejskie modele instrumentów finansowych*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Litwińczuk H. (red.), 2014, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Wolters Kluwer, Warszawa, s. 72.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, DzU nr 149, poz. 1674, z 2004 r. nr 31, poz. 266 oraz z 2005 r. nr 256, poz. 2146, nr 228, poz. 1508.
- Śnieżek M., Wiatr M., 2014, *Przepływy pieniężne*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jednolity, DzU 2014, poz. 851.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych DzU z 2013, poz. 1030.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, tekst jednolity, DzU 2014, poz. 94.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jednolity, DzU 2016, poz. 1047.
- Wędzki D., 2009, *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego*, Wolters Kluwer, Kraków.